

Aandacht voor meertaligheid:

Zet moedertalen in bij het leren

Hoe kun je ruimte geven aan moedertalen op school? 'Laat leerlingen tijdens de interactie in de les hun moedertaal gebruiken, zo komen ze tot een beter begrip,' suggereert meertaligheidsdeskundige Ada van Dalen. En als leraren de moedertalen van hun leerlingen niet spreken? 'Dat is het leuke: de leerlingen zijn de experts!'

Interview

Wat is over het algemeen de behoefte wanneer jij als deskundige door een schoolleider wordt benaderd als het gaat om ruimte geven aan de moedertaal?

'De meeste vragen komen voort uit de veranderende doelgroep op school. Door de grote instroom van migranten in de afgelopen jaren krijgen veel basisscholen voor het eerst te maken met meertalige leerlingen op school. Zij vragen zich af hoe ze het reguliere onderwijs kunnen afstemmen op de onderwijsbehoeften van nieuwkomersleerlingen. Scholen die al wel langere tijd ervaring hebben met leerlingen die thuis een andere moedertaal spreken dan het Nederlands, hebben vaker vragen over het inlopen van taalachterstanden. De eerste vraag van schoolleiders is eigenlijk nooit: hoe kunnen we ruimte geven aan de moedertalen? Ik merk overigens wel dat dit aan het veranderen is. Steeds vaker kom ik op scholen waar het managementteam iets heeft gehoord over de kansen die het inzetten van thuistalen biedt. Ze vragen mij hoe je dat doet, ruimte geven aan moedertalen, en willen hierin als team geprofessionaliseerd worden.'

Als een school vraagt 'Op welke manier kunnen we aan de achterstanden van onze meertalige populatie werken?', wat is de reactie wanneer je ruimte voor moedertaal als een van de mogelijkheden oppert? En welke eerste stappen zet jij dan?

'Tijdens een gesprek met de schoolleider verken ik eerst wat precies de aard van de vraag is. Door de kennis van het team te peilen over tweedetaalverwerving is de link met moedertalen vervolgens snel gelegd. Ook is het belangrijk om te weten wat de visie van de school is op het gebruik van de moedertaal bij het leren van en

Ada van Dalen

Ada van Dalen begon als leraar in onder meer het eerste-opvangonderwijs. Tegenwoordig werkt ze als docent nascholing, onderwijsadviseur en onderzoeker op het gebied van taal, lezen en meertaligheid bij het Marnix Onderwijscentrum. Sinds 2015 is zij lid van het Lectoreninitiatief Professionalisering Taalonderwijs Nieuwkomers, een schrijfgroep die zich bezighoudt met meertaligheid.

het leren in de Nederlandse taal. Uit onderzoek blijkt dat het voor (tweede)taalvererving belangrijk is om het hele taalrepertoire van kinderen te benutten. Dit vereist ruimte voor moedertalen op school. Je moedertaal spreken heeft namelijk niet alleen te maken met taal, het raakt je hele identiteit. Om met Biesta (2018) te spreken: de moedertaal is onderdeel van de persoonsvorming en de socialisatie van leerlingen. Door ruimte te geven aan moedertalen draagt de school bij aan het sociaal-emotionele evenwicht van de leerling. Wanneer de eigenheid van de leerling volledig de ruimte krijgt, nemen het gevoel van veiligheid en van welbevinden toe.

Schoolleiders reageren heel wisselend als ik voorstel om ruimte te geven aan de moedertalen. Sommige vragen zich af of het bieden van alleen woordenschat-onderwijs dan niet voldoende is. Er is soms ook weerstand. Bij andere schoolleiders is er juist herkenning: zo deden we het in het verleden met OALT en OETC¹. En sommige gaan inhoudelijk nadenken over de visie op

en het benutten van moedertalen in de school. Tijdens zo'n gesprek blijkt dat scholen vaak niet weten hoe ze hier zelf vorm aan kunnen geven. Meestal starten we met het organiseren van een bijeenkomst over (tweede)taalvererving en meertaligheid. Zo dragen we onze kennis over taalontwikkeling en de rol van de moedertaal voor leerlingen over op het team en koppelen we dit aan mogelijkheden binnen de eigen praktijk. Vervolgens kan de school een visie vormen op het benutten van meertaligheid op school. Dit is een belangrijke voorwaarde voor het inzetten van schoolontwikkeling op het gebied van meertaligheid.'

'Kişinin anadilini konuşması sadece dille ilgili değil, kimliğini de etkiler'

(Turks)

Wanneer zich binnen een team weerstanden voordoen, waar bestaan die over het algemeen uit?

'Die weerstand kan voortkomen uit overtuigingen. Bijvoorbeeld de overtuiging dat leerlingen moeten integreren en dat aandacht voor meertaligheid hier niet

1 OALT staat voor Onderwijs in Allochtone Levende Talen. OETC is de afkorting van Onderwijs in eigen Cultuur en Taal. Vanaf de jaren zeventig gaven native speakers, vooral Turkse en Marokkaanse leraren, migrantenleerlingen op school buiten de klas les in hun eigen taal.

aan bijdraagt. Een deel van de leraren vindt het lastig dat zij hun leerlingen niet verstaan als zij in hun moedertaal spreken. Ook zijn er soms praktische bezwaren, zoals innovaties in het onderwijs waarvan een dergelijk inzicht dan ook onderdeel moet gaan uitmaken.’

Je maakt een duidelijk onderscheid tussen aandacht voor meertaligheid en ruimte geven aan moedertaal. Maar is dat laatste niet een onvermijdelijk gevolg van het eerste?

‘Ja, dat ben ik met je eens. Aandacht voor meertaligheid heeft mijns inziens een groter bereik dan alleen ruimte geven aan moedertalen. In de smalste opvatting van ‘ruimte geven aan moedertalen’ zou alleen het gebruik op school toegestaan worden. Bij aandacht voor meertaligheid wordt ook beoogd dat moedertalen van leerlingen ingezet worden bij het leren. In Amerika bestaat hiervoor een term, die inmiddels ook in Nederland steeds meer bekendheid krijgt, namelijk “translanguaging”.’ (Zie ook de recensie door Joana Duarte in *Topboek!* op pagina 41.)

Als een school actief aandacht wil gaan besteden aan meertaligheid en ruimte voor moedertaal, dan is de vraag van leraren vaak: hoe ga ik dat doen als ik al die moedertalen niet spreek?

‘Dat is juist het leuke: de leerlingen zijn de experts! Zij brengen kennis over hun moedertaal met zich mee. Door daar tijdens de lessen gebruik van te maken, kunnen talen op allerlei aspecten met elkaar vergeleken worden. Daardoor komen alle leerlingen uit de groep in contact met een grotere diversiteit aan talen, in plaats van met alleen taalonderwijs dat zich slechts richt op het Nederlands. In een sterk globaliserende samenleving worden leerlingen zich al op de basisschool bewust van verschillen tussen talen. Daarom is het ook wenselijk dat leerlingen (op termijn) meer talen spreken.

Al in de jaren negentig heeft het Expertisecentrum Nederlands in nauwe samenwerking met het onderwijsveld, pabo’s en onderwijsbegeleiders de didactiek van interactief taalonderwijs geïntroduceerd (zie figuur 1, red.). Deze is gebaseerd op drie pijlers: betekenisvol leren, sociaal leren en strategisch

leren, waarbij interactie de kern is. Zodoende zou deze didactiek ook meertaligheid kunnen omvatten. Om de leerlingen tot een beter begrip te laten komen, kun je tijdens de interactie het gebruik van moedertalen bevorderen om te leren. Leerlingen kunnen bijvoorbeeld themawoorden in de moedertalen opzoeken en presenteren, waardoor de inhoud voor de leerlingen meer betekenis krijgt. Je kunt leerlingen stimuleren om woordenboeken en internet in te zetten bij het meertalig leren. Ook opdrachten als teksten schrijven in de moedertaal en deze vervolgens herschrijven in het Nederlands kunnen een belangrijke bijdrage leveren en de taak relevanter maken. En door andere talen zichtbaarder te maken op school laat je zien dat je openstaat voor meertaligheid. Dat draagt onder meer bij aan een veilig en positief klimaat voor alle leerlingen. Kortom, ruimte voor moedertalen en aandacht voor meertaligheid in het onderwijs zorgen ervoor dat leerlingen hun volledige taalrepertoire benutten tijdens het leren. Een samenvoeging van deze termen zou tot een interactief, functioneel meertalig onderwijs kunnen leiden.’

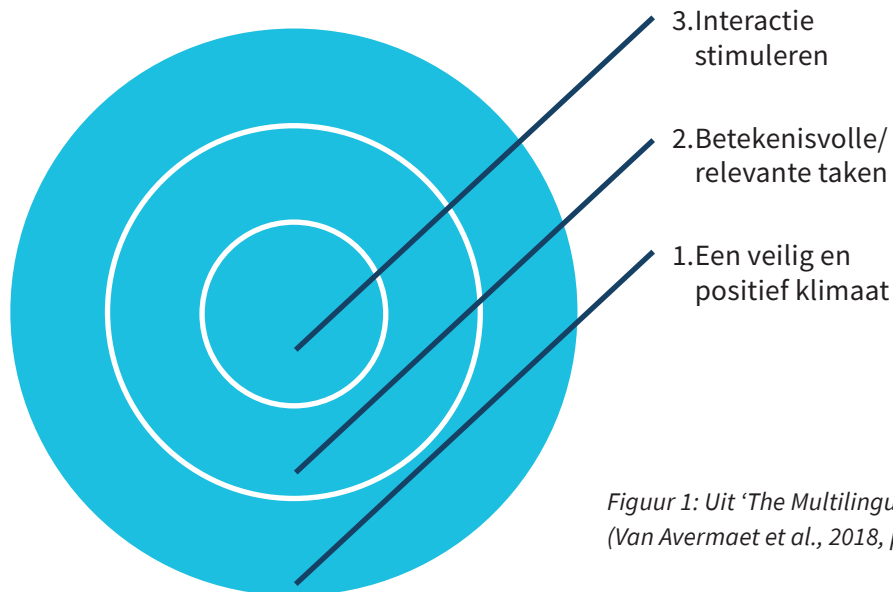
Inmiddels zijn we zo’n dertig jaar verder! In mijn beleving is interactief meertalig onderwijs voor veel scholen nog onontgonnen terrein.

‘Maar ik zie zeker kansen in de veranderende onderwijsconcepten. Steeds meer scholen zoeken naar nieuwe vormen van samenhangend onderwijs. Bijvoorbeeld bij wereldoriëntatie zie je dat leerlingen onderzoekmatig leren (samen)werken, waarbij de pijlers van interactief onderwijs herkenbaar zijn. Ook bij wetenschap en technologie wordt op scholen de cyclus van Onderzoekend en Ontwerpend Leren (OOL) toegepast. Ook bij deze vakken liggen de kansen om meertaligheid te benutten bij het leren voor het oprapen. Het gaat om een taalbewuste attitude van leerkrachten die in het hele onderwijsaanbod mogelijkheden zien en kansen benutten om vanuit het meertaligheidsprincipe onderwijs vorm te geven.’

Je bent betrokken bij het lectoreninitiatief (LPTN) dat in 2017 het zogenoemde ‘functioneel meertalig leren’ in het onderwijs onder de aandacht bracht. Wat hebben begeleiders hierbij nodig?

‘Tot op heden blijkt een aantal scholen uit te gaan van de monolinguale mindset: “Wij spreken alleen Nederlands.” De basis hiervoor ligt in de jaren negentig, toen voor taalverwerving werd uitgegaan van het “taalbad”-principe. Door leerlingen onder te dompelen in het Nederlands zouden zij de taal leren en dus was alleen het Nederlands op scholen toegestaan. Jarenlang is deze visie uitgedragen. Het leidde zelfs tot extreme situaties, waarin meertalige ouders werd geadviseerd alleen Nederlands met hun kinderen te spreken en niet hun

Tip! Meer weten over onderwijs aan nieuwkomers? Lees het artikel ‘Meerjarenplan voor onderwijs aan nieuwkomerskinderen’ in het januarinummer (2020).

3. Interactie stimuleren

2. Betekenisvolle/ relevante taken

1. Een veilig en positief klimaat

Figuur 1: Uit 'The Multilingual Edge of Education' (Van Avermaet et al., 2018, p. 296).

moedertaal. De laatste jaren zie je een kentering. Uit onderzoek (Vanhooren, Pereira & Bolhuis, 2017, red.) is gebleken dat taalverwerving een wisselwerking kent tussen de doeltaal – in Nederland het Nederlands – en de moedertaal van het kind. Deze inzichten hebben gevolgen voor de visie op taal. In 2017 beschreef de Nederlandse Taalunie in het visiestuk *Iedereen taalcompetent* de rol, positie en inhoud van het Nederlandse taalonderwijs van de 21e eeuw. Ook de PO-Raad bracht met *Ruimte voor nieuwe talenten* in 2017 een handreiking uit voor onderwijs aan nieuwkomers.

‘В едно силно глобализиращо се общество учениците вече са наясно с разликите между езиците още в началното училище’

(Bulgaars)

Zelf bracht ik – als onderdeel van het lectoreninitiatief LPTN – datzelfde jaar het ‘functioneel meertalig leren’

in het onderwijs onder de aandacht. Kortom, de veranderende inzichten zijn inmiddels beschreven. In de terminologie van Sinek (2014) weten we waarom (*why*) een andere aanpak belangrijk is. Ik merk dat veel begeleiders op scholen nog veel vragen hebben over het wat (*what*) en hoe (*how*). De theorie moet nu dus nog haar weg vinden naar de praktijk. Door te professionaliseren kunnen begeleiders en leraren zich de kennis, de vaardigheden en de attitude eigen maken.’

Literatuur

- Biesta, G. (2018). *Het prachtige risico van onderwijs*. Culemborg: Phronese.
- Sinek, S. (2014). *Begin met het waarom*. Amsterdam: Business Contact.
- Van Avermaet, P., Slembrouck, S., Van Gorp, K., Sierens, S., & Maryns, K. (Eds.) (2018). *The Multilingual Edge of Education*. Londen: Palgrave Macmillan.
- Vanhooren, S., Pereira, C., & Bolhuis, M. (2017). *Iedereen Taalcompetent! Visie op de rol, de positie en de inhoud van het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw*. Den Haag: Algemeen Secretariaat Nederlandse Taalunie.

Lidy Peters

Lidy Peters is redactielid van 'Beter Begeleiden' en werkt als ib'er en als leesspecialist dyslexie in het basisonderwijs.